

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr inż. arch. Sylwii Widzisz-Pronobis

**„Analiza narzędzi włączających społeczności do projektowania rozwiązań urbanistyczno-architektonicznych
wynikających ze zmian klimatu, w tym narzędzi opartych na technologii”**

napisanej pod kierunkiem promotora dr hab. inż. arch. Anny Szewczenko, prof. PŚ

oraz dr hab. inż. arch. Joanny Tymkiewicz, prof. PŚ

na Wydziale Architektury Politechniki Śląskiej

1. Podstawa opracowania

- 1.1. USTAWA z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki;
- 1.2. Pismo RD.AiU.512.6.2.2023 z dnia 21.09.2023 od Przewodniczącego Rady Naukowej Dyscypliny Architektura i Urbanistyka Politechniki Śląskiej dr hab. inż. arch. Krzysztofa Rostańskiego, prof. PŚ z prośbą o opracowanie recenzji rozprawy doktorskiej;
- 1.3. Rozprawa doktorska: Sylwii Widzisz-Pronobis pt. „Analiza narzędzi włączających społeczności do projektowania rozwiązań urbanistyczno-architektonicznych wynikających ze zmian klimatu, w tym narzędzi opartych na technologii” Politechnika Śląska, Dyscyplina Naukowa Architektura i Urbanistyka, Dziedzina Nauki – Nauki Inżynieryjno-Techniczne, Gliwice 2023.

2. Ocena formalna rozprawy

Recenzowana rozprawa Pani Sylwii Widzisz-Pronobis pt. „Analiza narzędzi włączających społeczności do projektowania rozwiązań urbanistyczno-architektonicznych wynikających ze zmian klimatu, w tym narzędzi opartych na technologii” jest jednotomowym opracowaniem napisanym w języku polskim w formie wydruku komputerowego formatu A4 oprawionego w twardą okładkę i zawierającym 274 stron, z czego 243 stron stanowi część merytoryczną pracy (od str. 5 - do str. 239).

Praca składa się ze wstępu i sześciu rozdziałów właściwych, podsumowania, spisu bibliografii, spisu ilustracji (spis rysunków, spis fotografii, spis tabel) oraz streszczenia w języku polskim i angielskim. Rozdział pierwszy to wstęp zawarty na 16 stronach, rozdział drugi obejmuje 55 stron, rozdział trzeci- 76 stron, rozdział czwarty - 20 stron, rozdział 5 – 55 stron i rozdział 6 – 4 stron, a rozdział 7 stanowiący podsumowanie zaledwie – 1 stronę. Praca jest bogato ilustrowana. W pracy zamieszczono 73 rysunków, 48 fotografii oraz aż 50 tabel. Bibliografia pracy jest bardzo bogata. Obejmuje 308 elementów tj.: publikacje zwarte (w tym większość pozycji anglojęzyczne), a także źródła internetowe. Struktura opracowania jest prawidłowa. Jego układ podporządkowano założonym celom badawczym i przyjętym metodom ich realizacji oraz weryfikacji postawionej hipotezy.

3. Ocena merytoryczna

3.1. Temat i cel rozprawy oraz jej założenia badawcze

“There is a critical difference between going through the empty ritual of participation and having the real power needed to affect the outcome of the process.”

Sherry Arnstein

W kształtowaniu i zagospodarowaniu przestrzeni miejskiej, od wielu dekad w dyskursie naukowym pojawia się pojęcie partycypacji społecznej. Choć jest to dość powszechnie omawiany temat w literaturze zagranicznej, jednak w Polsce rozwój demokracji partycypacyjnej jest stosunkowo nowym zjawiskiem. Niemniej jednak należy zwrócić uwagę na postępujący rozwój, który przekłada się w ostatnich latach na nagromadzenie różnorodnych działań obywatelskich na poziomie lokalnym i ogólnokrajowym. Można także zauważyć, że mieszkańcy na różne sposoby organizują się wokół własnych interesów dotyczących zagospodarowania przestrzeni. Jednak jak zauważyła Arnstein (1969) „istnieje zasadnicza różnica między przechodzeniem przez pusty rytuał uczestnictwa a posiadaniem rzeczywistej władzy potrzebnej do wpływania na wynik procesu”. Dlatego poszukiwanie i analiza narzędzi włączających społeczność do projektowania rozwiązań urbanistyczno-architektonicznych dzięki którym możliwe będzie wdrażanie rozwiązań służącym łagodzeniu zmian klimatycznych, staje się nie tylko kluczowe, ale przede wszystkim ważkim problemem. W tym procesie chodzi o skuteczność, która doprowadzi do realnych zmian.

Procesy kształtowania miast stają przed nowymi wyzwaniami, czego przejawem jest prezentowana w pracy doktorskiej Pani Sylwii Widzisz-Pronobis analiza stanu badań (rozdział 2). Wraz ze zmianami otoczenia gospodarczego, politycznego i społecznego, a przede wszystkim w wyniku zmian klimatycznych, ewaluują także oczekiwania co do funkcji jakie powinno spełniać współczesne miasto i przestrzeń do życia. W tym kontekście, nie można już dziś patrzeć na kształtowanie przestrzeni z pozycji architekta czy wóldarza miasta – demiurga, ale proces ten musi być realizowany przy udziale szerokiego grona interesariuszy. Kluczowym elementem jest jednak by decyzje, które zapadają w kontekście kształtowania przestrzeni wynikały z przemyślanego i odpowiednio przygotowanego procesu wykorzystującego odpowiednie techniki partycypacyjne. W związku z tym należy zauważyć, że zainteresowania Doktorantki, które koncentrują się na tematyce identyfikacji i analizie „*cech decydujących o skuteczności metod i narzędzi we współczesnych procesach partycypacyjnych, uwzględniających potrzeby wynikające ze zmian klimatu*” - str. 8, wpisują się w aktualne potrzeby i dyskurs naukowy.

Wybór ten należy uznać za trafny, gdyż to proces inwestycyjny realizacji obiektów architektonicznych i przestrzeni publicznych, który prowadzony jest przy akceptacji przez mieszkańców i użytkowników oraz który wykazuje wrażliwość w kontekście kształtowania rozwiązań na rzecz budowania rezyliencji miejskiej prowadzi do tworzenia zrównoważonych miast. Takie działanie wymaga jednak zastosowania odpowiednich metod i narzędzi, by sprostać temu wyzwaniu.

Doktorantka, bazując na powyższych przesłankach, przyjęła określone założenia badawcze, na które składają się: cel główny i 4 cele szczegółowe.

Praca od strony metodologicznej została przygotowana poprawnie, na co składa się: wyraźnie zarysowany problem badawczy. Do realizacji postawionych w rozprawie zadań badawczych trafnie dobrano wykorzystane w niej metody, w tym krytyczną analizę piśmiennictwa z badanego obszaru. Praca ma charakter badawczy i projektowy, gdyż Doktorantka podsumowując wyniki opracowuje autorski model partycypacyjny w kontekście zmian klimatu. W pracy postawiono jedną tezę badawczą, która budują narrację rozprawy. Przeprowadzone badania w rozdziale 3-5 – uzupełnione analizą wyników z opracowań

publikowanych w ramach tego obszaru (rozdział 2), a także w oparciu o analizy i konstrukcję Autorskiego Modelu Partycypacyjnego (str. 230) odegrały w rozprawie kluczową rolę, gdyż w oparciu o nie zweryfikowano pozytywnie postawioną hipotezę badawczą rozprawy, że *„spośród partycypacyjnych metod, technik i narzędzi badawczych można wyłonić grupę takich, które mogą być szczególnie przydatne w procesach projektowania partycypacyjnego obiektów architektonicznych i przestrzeni publicznych na rzecz budowania rezyliencji miejskiej związanej ze zmianami klimatu oraz uwzględniają polskie uwarunkowania dotyczące realizacji inwestycji publicznych”*.

3.2. Zawartość merytoryczna pracy

We **Wstępie** Doktorantka przedstawia problem badawczy skupiony wokół analizy kształtowania procesu partycypacji społecznej w projektowaniu przestrzeni przy jednoczesnym zachowaniu priorytetu równoważenia działań przestrzennych, środowiskowych i służących społecznie. Słusznie zauważa, że *„potrzeby związane z obecnymi wyzwaniami miast zderzają się z poziomem świadomości i zaangażowania lokalnych społeczności w procesy planistyczne oraz inwestycyjne”* – str.7. Jednocześnie podkreśla rolę współczesnych narzędzi, w tym cyfrowych, dzięki którym można dążyć do *„zrównoważonego zarządzania przestrzenią i wzmocnienia lokalnych społeczności, budując ich odporność na szybko zmieniające się otoczenie”* - str. 7. Na tej bazie buduje cały wywód rozprawy.

W tym rozdziale Doktorantka przedstawia także przedmiot pracy, tezę badawczą, pytania badawcze i cele pracy. Jednym z celów, który omawiający *„ocenę skuteczności metod i technik i narzędzi partycypacyjnych stosowanych w Polsce i za granicą oraz ocena ich wpływu na wybór wdrażanych rozwiązań projektowych, a także przebieg procesu i zaangażowanie interesariuszy”*, zdaniem recenzentki nie został w pełni zrealizowany. Wprawdzie w rozdziale III Doktorantka dokonała opisu tychże elementów i je podsumowała, jednakże zabrakło opisu metod oceny skuteczności. Zabrakło też zdefiniowania pojęcia czym jest dla Doktorantki *„skuteczna metoda partycypacyjna”*. Wprawdzie na stronie 158 odnosi się do pojęcia *„efektywność”*, ale nie precyzuje. Ponadto na stronie 51 i 55-59 znajdują się *„pomiar”* i *„matryce do mierzenia”*, ale odnoszą się one do oceny zrównoważenia i rezyliencji miast. Być może na publicznej obronie uda się Doktorantce przybliżyć główne kryteria oceny a także metody analizy skuteczności *„metod i technik i narzędzi partycypacyjnych”*. Czy *„skuteczność metody”* była weryfikowana, jak zapowiedziano w metodologii pracy na stronie 15, poprzez jej zastosowanie na polskich przykładach i jej skuteczność została wyrażona między innymi takim stwierdzeniem jak: *„wszystkie procesy partycypacyjne wybrane do testowania wywołały efekt kuli śniegowej w kontekście zaangażowania społecznego”* - str. 227. Ale jakie mierniki zostały dobrane i przebadane by potwierdzić tą skuteczność/efektywność?

W tym rozdziale Doktorantka także określa zakres badań dzieląc go na zakres przestrzenny, czasowy, przedmiotowy i podmiotowy. Niezbyt czytelne są kryteria wyboru zakresu czasowego bo do badań zostały przyjęte różne okresy tj. analizowane procesy partycypacyjne po 2014 roku, analizowane narzędziowniki w latach 2016-2022, a do testów wybrano okres 2018-2023. W jaki sposób odnoszą się one do ram (rys. II.1) określonych na str. 23. Być może na publicznej obronie uda się odpowiedzieć dlaczego podjęto takie decyzje. Podobnie być może, Doktorantka także dopowie jakie kryteria stosowała w doborze zakresu przestrzennego – a w szczególności dotyczące wyboru studiów przypadków.

Dalej Doktorantka bardzo dokładnie opisuje przyjętą metodologię badań. Przybliży metody analizy literatury przedmiotu cytując słowa kluczowe oraz zbiory danych z których korzystała. Ta część jest bardzo dobrze opracowana, jednak fragment dotyczący wyboru studiów przypadków pozostawia pewne pytania:

Dlaczego? Z jakiej całościowej listy studiów przypadków Doktorantka korzystała i co ją skłoniło do wyboru właśnie tych. Wprawdzie na str. 15 odnosi się do kryteriów wyboru, ale nie wiemy jaka lista była wyjściowa, co zostało odrzucone i dlaczego?

Znacznie lepiej uargumentowane są wybory studiów przypadków opisujące „narzędziowniki” oraz „miejsca testowania”. Można też zauważyć, pewną zasadę, że narzędziowniki wybrane do analizy zostały przygotowane przez renomowane i międzynarodowe organizacje i instytucje co czyni je kluczowymi. Zaś na kolejnej stronie w przejrzysty sposób Doktorantka prezentuje schemat przyjętej metodologii pracy, która także opisuje strukturę pracy. W tym rozdziale zaprezentowane są także najważniejsze, pod względem wykorzystania w pracy, pojęcia.

W rozdziale 2 Doktorantka przedstawia tło badań definiując pojęcia partycypacji społecznej oraz przedstawia współczesne koncepcje miejskie, których celem jest zapobieganie zmian klimatycznych. Wpierw przedstawia uwarunkowania społeczne i prawne, opisując ważniejsze etapy i cytując przy tym istotne modele procesu partycypacyjnego opisane między innymi przez Mathbor, Carmona, Bourne – Walker. Co ważne, każdy z modeli i narzędzi analizuje i przedstawia w formie opracowań własnych na bazie danego źródła. *Zdaniem recenzentki, to bardzo ważny i wartościowy etap badań, bo nie tylko wymaga od Doktorantki przerysowania grafiki i przeczytania tekstu, ale wymaga dogłębnego zrozumienia treści, tak by w graficzny sposób oddać myśl innego naukowca.* Zgromadzony materiał jest bardzo dobrym tłem teoretycznym zarysowującym problem partycypacji społecznej (od opisu idei, poprzez wyróżnienie kluczowych modeli, aż po opis grup interesariuszy). *Szkoda, że w pracy nie pojawiło się podsumowanie tych procesów w postaci choćby uproszczonego porównania przytoczonych w opracowaniach naukowych różnych podejść. Takie opracowanie w wyraźny sposób ukazałoby lukę badawczą i uwypukliło potrzebę budowania „autorskiego modelu”.*

Zaś podrozdział 2 stanowi opis koncepcji miast zrównoważonych ze szczególnym uwzględnieniem takich pojęć jak miasto rezydentne oraz *Human Smart City*. Jak tłumaczy Doktorantka na str. 48 - wybór takiego zestawu idei rozwoju miast został podyktowany wpisaniem się w założenia raportu „Zmiany klimatu 2022. Oddziaływanie, Adaptacja i Podatność na zagrożenia”. Ten fragment pracy jest rzetelnie opracowany. Odnosi się do istotnych pozycji literaturowych przybliżając zagadnienia wpływające na zmiany klimatu, w tym opisując genezę, skutki oraz metody pomiaru i strategię partycypacji. Nakreśla narzędzia i metody w tym w szczególności nowe technologie, oraz ilustruje ich wykorzystanie w procesach partycypacyjnych. *Dodatkowo podobnie jak w podrozdziale 1, tak i tutaj, Doktorantka przerysowuje modele i schematy co uczytelnia narrację pracy. Szkoda, że nie podsumowuje tego rozdziału w sposób syntetyczny.*

Prawdopodobnie Doktorantka chciała zawrzeć te podsumowania w osobnym rozdziale 4- na str. 154 -178 – ale zdaniem recenzentki, w mało wyraźny sposób zawarte tam treści odnosiły się do tej części teoretycznej – tj. do rozdziału 2. Pomimo tego należy podkreślić, że rozdział 2 stanowi ciekawy poznawczo materiał. Rozdział ten stanowi bardzo dobrą podstawę do prowadzenia narracji w dalszej części pracy.

Kolejny **rozdział 3** rozprawy prezentuje interesujące opisy analiz procesów partycypacyjnych i narzędziowników, które pozwalają na zrozumienie potrzeby włączenia społeczności do projektowania rozwiązań urbanistyczno-architektonicznych wynikających ze zmian klimatu. Stanowi on ilustrację badań szczegółowych i jest przeglądem przykładów reprezentujących zdaniem Doktorantki różnorodne podejście do zaangażowania społecznego. *Dobór studiów przypadków, zdaniem recenzentki, nie został w wystarczający sposób uargumentowany. Stanowi on dość przypadkowy zbiór, choć zapewne ilustruje wachlarz możliwości. Ciekawym kryterium był dobór ich pod kątem oceny „refleksji organizatorów, które*

odnoszą się do ewaluacji całego procesu partycypacyjnego” – str. 79. Czy zdaniem Doktorantki przykłady te można opisać jako reprezentatywne, a jeśli tak to dlaczego? Przecież te procesy odbywały się w różnych uwarunkowaniach społeczno-kulturowych jak i systemach planistycznych o różnych kontekstach wsparcia. To wpływało też na dobór interesariuszy, którzy w każdym z tych projektów mieli różne role i różną też siłę wpływu oddziaływania. Co ich łączyło, a co było tak odległe, że w efekcie prezentacji przykładów otrzymaliśmy „efekt skalowania”.

W tej części pracy, rozdziale 3, Doktorantka przedstawia kolejno opisy procesów partycypacji począwszy od Helsinek, Amstredamu, Mersin, Bremen, Krakowa i Parku Kampinoskiego. Dobrze dobrała kryteria analizy, odnosząc się do charakterystyki przykładów, na co składa się opis kontekstu miejsca, elementy składowe procesu partycypacyjnego, zastosowany model oraz uzyskane efekty oraz role interesariuszy. Co ważne, dla każdego z przykładów wnikliwie analizuje etapy procesu i dla każdego z nich podsumowuje je w postaci schematu (rys.III.2, rys.III.4, rys.III.7, rys.III.9, rys.III.15). Przygotowany materiał zawiera ciekawe spostrzeżenia. *Szkoda, że w podrozdziale 1.2. nie znalazło się zestawienie tych rysunków, które w czytelny sposób ukazał by różnice pomiędzy przykładami, bo jak sama Doktorantka pisze na str. 121 „badane modele procesów partycypacyjnych pozwalają określić główne etapy procesu jakie powinny następować po sobie”. Na ten element podsumowanie czytelnik musi czekać aż do strony 161, gdzie zawarto ilustracje IV.1. Schemat modelu partycypacyjnego będący wynikiem przeprowadzonych analiz.* Kończąc ten podrozdział przygotowuje wnioski z analizy wybranych przykładów. Jest to bardzo interesująca część pracy, która może stanowić inspiracje dla innych naukowców i praktyków. Doktorantka pokazuje tutaj zasadnicze zagadnienia istotne do poruszania w procesach partycypacji tj. zrównoważone projektowanie, inicjowanie małych działań, eksperymentowanie, uczenie się i wdrażanie nowych technologii. Wnioski zawiera w tabelach podsumowujących, która w przyszłości mogą stanowić też listę etapów i zadań wartych do podejmowania w przypadku przeprowadzania procesów partycypacji – str. 123-126.

Dodatkowo Doktorantka przedstawia w tym rozdziale „analizę narzędziowników”. Dobrze zostały dobrane przykłady, które reprezentują różne podjęcia do kształtowania procesu partycypacji, a odnoszą się do trzech zasadniczych wątków tj.: wyzwania związane ze zmianami klimatycznymi, innowacyjne rozwiązania wspierające proces, planowanie odporności. Kolejno na stronach 127-150 przedstawia główne założenia, zakresy, modele, metody i proponowane narzędzia. Wprawdzie na stornie 127 zauważa, że „szczegółowy opis narzędziowników jest dostępny w aneksie”, to choć tego aneksu praca nie posiada, zdaniem recenzenta w wystarczający sposób Doktorantka opisała w podrozdziale 2.1 zawartość merytoryczną każdego narzędzia. To pozwoliło jej na wysnucie wniosków zawartych na stronach 151-155. Podsumowując Doktorantka wyłania dwa typy grup uczestników procesu z czego pierwszy odnosi się do administracji i profesjonalistów, zaś drugi do szerokiego grona interesariuszy. Ciekawym spostrzeżeniem było zwrócenie uwagi na fakt, że dla pierwszej grupy narzędziowniki zostały w pierw opracowane, a później dla drugiej. Jak zauważa Doktorantka „co mogło wskazywać na rozwój procesów partycypacyjnych ukierunkowanych na podkreślenie upodmiotowienia i usamodzielnienia interesariuszy” – str. 151.

Rozdział 4 – to z jednej strony jak sugeruje tytuł „Wnioski ze stanu badań”, ale z drugiej to jakby też podsumowanie całej rozprawy. Stawiane są tu ważne stwierdzenia jak „sztuka zaangażowania lokalnych społeczności wiąże się z umiejętnością sieciowania działań rozproszonych i organizowanych w małej skali”, a także „Sprawdzenie efektywności, przy niskich nakładach finansowych, umożliwia eksperymentowanie i testowanie rozwiązań przed końcem ich wdrożeniem”. Doktorantka wyróżnia tu podstawowe elementy modelu procesu partycypacyjnego ukierunkowane na budowanie struktur przestrzennych i społecznych wspierających odporność na zmiany klimatu. Tu też ilustruje – rys. IV.1. Schemat modelu

partycypacyjnego będący wynikiem przeprowadzonych analiz studiów przypadków. Podkreśla też w tym rozdziale potrzebę sprawdzenia modelu procesu partycypacyjnego ukierunkowane na budowanie struktur przestrzennych i społecznych wspierających odporność na zmiany klimatu bo jak uważa Doktorantka „nie wiemy czy w polskich warunkach jest możliwe zastosowanie ustalonej kolejności działań, zawierających wszystkie etapy procesu partycypacyjnego” – str. 161. Recenzentkę trochę dziwi to stwierdzenie, bo wcześniej w rozdziale 3 Doktorantka zdecydowała się na opisanie 2 polskich przykładów z 6 studiów przypadków które wzięła pod uwagę. Na tej bazie sporządziła też ilustrację IV.1. Ten komentarz, nie stanowi krytyki celowości budowania i testowania własnego rozwiązania w postaci zabudowania autorskiego modelu zawartego w 5 rozdziale rozprawy. Jedyne jest to głos do dyskusji i czy treść zawarta w tym rozdziale nie powinna zostać przeniesiona do rozdziału 6 a może do rozdziału 7 liczy zaledwie 1 stronę.

Dalej w tym rozdziale w sposób syntetyczny opisuje zakresy oddziaływania metod i narzędzi partycypacyjnych, zakresy wykorzystania nowoczesnych technologii. Ponadto wyszczególniona kompetencje, które posiadają projektanci, a które mogą wykorzystać w procesach partycypacyjnych. Każdy z opisanych zagadnień podsumowuje w formie tabeli. Te elementy (wnioski z analizy literatury i studiów przypadków, jak i tabele) stanowią interesujący materiał poznawczy, bo w czytelny sposób ilustrują zależności, etapy wraz z wyszczególnieniem metod i narzędzi oraz ról, które może obrać projektant.

Za szczególne osiągnięcie rozprawy uznaje rozdział 5 rozprawy, który stanowi opis empirycznych badań Doktorantki na bazie których buduje „Autorski Model Partycypacyjny w kontekście zmian klimatu”. Zakres tej części pracy jest zbudowany w oparciu o badania podstawowe zawarte w rozdziale 2 i badania szczegółowe z rozdziału 3, a także w oparciu o wnioski zawarte w rozdziale 4. Na tej bazie Doktorantka tworzy narracje pierwszej w części rozdziału, która stanowią założenia autorskie i temat procesu inwestycyjnego, a także odnosi się do założeń konstruowania modelu partycypacyjnego oraz opisu zadań projektanta i dobór narzędzi. Doktorantka w sposób przejrzysty nakreśla problematykę tworzenia modelu partycypacji społecznej odnosząc je do różnych sposobów strategii działania, doboru narzędzi i podziału ról w tym procesie. Słusznie zauważa na stronie 181, że „działania inwestycyjne mają wynikać z potrzeb lokalnej społeczności i być efektem wspólnych działań (urzędu i lokalnej społeczności), tak aby zmiany były akceptowalne i osiągalne technicznie.” Podkreśla, że by sprostać temu zadaniu konieczne jest zaprogramowanie faz procesu partycypacyjnego związanego z projektowaniem urbanistyczno-architektonicznym dlatego dzieli je na etapy przypisując każdemu cele do realizacji w poszczególnych krokach działań. Jednocześnie podkreśla, że „w odniesieniu do procesów związanych z budowaniem odporności lokalnej w kontekście zmian klimatu, istotne stało się uwzględnienie w całym cyklu działań elementów sprzyjających zaangażowaniu społecznemu i elementów edukacji wspierających współpracę interesariuszy.” – str.182. Recenzentka w pełni popiera to stwierdzenie, bo bazując na własnych doświadczeniach udziału w procesie partycypacji w kształtowaniu partycypacyjnych mikrostrategii rozwoju dla dzielnic miasta Gdańska w ramach projektu „Quo Vadis Gdańsku? mieszkańcy planują swoje miasto” zrealizowanego w latach 2014-2015 to właśnie w oparciu o te działania edukacyjne, ale także związane z wymianę wiedzy opracowana została wówczas metoda „mentoringu urbanistycznego”. Recenzentka zauważyła wówczas, że sam proces partycypacji i debaty jest zazwyczaj atrakcyjnym momentem, gdzie wzrasta zainteresowanie różnych interesariuszy. Energia ku działaniom „niesie”, ale co zrobić gdy proces się kończy. Jak zachować ten entuzjazm bądź zaleźć „lokomotywy”, które pociągną dalsze działania? Wprowadzie Doktorantka ilustruje w rysunku V.3. schemat iteracyjności Autorskiego Modelu Partycypacyjnego, że już w momencie fazy współzarządzania istnieje potrzeba „dyskusji o wyzwaniach miasta”, co ma przynieść kolejny element czyli „priorytetyzacje wyzwań”. I tu ponownie

recenzentka na bazie swoich doświadczeń ponad 10-letniej pracy z miastem Kartuzy, może potwierdzić, że jest możliwa iteracyjność, jednakże prawdopodobnie będzie ona dotyczyła zaangażowania w gronie administracji i profesjonalistów. Szerokie grono drugiej grupy interesariuszy prawdopodobnie będzie się zmieniało a także będzie wykazywało różne stopnie zaangażowania. Czy wówczas proces edukacji nie rozpoczyna się na nowo? A może właśnie chodzi o to by ten proces poszerzać na szerszą grupę uczestników?

Na uwagę zasługują zestawienia tabelaryczne omawiające specyfikę faz i etapów pozwalające dobrać odpowiednie metody i narzędzia partycypacyjne – str. 183-184, które dalej rozwinięte są w punkcie 1.4 zasady doboru narzędzi partycypacyjnych. Ta część rozdziału to bardzo praktyczny przewodnik dla przyszłych koordynatorów i projektantów procesów partycypacyjnych. Doktorantka wyszczególniła w nim fazy procesu i zaproponowała możliwe do użycia narzędzia i metody (str. 187-199). To zestawienie pozwoliło jej zaprojektować etap „testowania modelu partycypacyjnego”, tak aby we wszystkich z 4 przypadków uwzględnić niezbędne czynniki i osiągnąć kompetencje lokalnych społeczności. W bardzo konsekwentny i rzetelny sposób dokonuje ewaluacji każdego z działań i zauważa między innymi, że „*testowanie pokazało, które czynniki są kluczowe i niezbędne*” – str. 227. Na bazie wniosków z testowania proponuje schemat „Autorskiego Modelu Partycypacyjnego”, który „*składa się z pięciu faz procesu zawierających kluczowe etapy działań partycypacyjnych, ułożonych w model iteracyjny*” – str. 228. Ilustruje go grafem zawartym na stronie 230 – rys. V.6. *Ciekawym byłoby pokazanie na publicznej obronie, jak ten model sprawdzał się w momencie testowania i które elementy były wyraźnie istotne. Tak jak to zresztą czyni Doktorantka w opisie - str. 230 odnosząc się do przypadków Tenn City Lab czy ul. Dworcowej. To też byłoby bardzo dobrą podpowiedzią dla praktyków jak stosować i interpretować w przyszłości ten model bazując na opisie zrealizowanych procesów partycypacyjnych.*

Słuszność potrzeby utworzenia modelu oraz jego testowania wykazała Doktorantka w ostatnim podrozdziale 4. Co ciekawe, w dyskusji, wykazała, że *„niniejsze badania pokazują, że dobór metod i narzędzi partycypacyjnych nie jest priorytetem w procesie partycypacyjnym. Ważna jest kreatywność i otwartość na różne okoliczności pojawiające się procesie partycypacyjnym tak, żeby zastosowane działania przynosiły pożądane efekty i zbliżały społeczności lokalne do osiągnięcia kompromisów”* – str. 233.

Należy przyznać, że dzięki swym badaniom Doktorantka udowodniła, że istotnymi elementami jest zaplanowanie, koordynacja i iteracyjność procesu partycypacji. Te autorskie badania zawarte rozdziale 5, stanowią bardzo ciekawy materiał poznawczy, praktyczny i dydaktyczny, który powinien być wykorzystany w praktyce jak i w edukacji.

Z kolei, zakończenie rozprawy, tj. **rozdział 6** prezentuje wnioski wynikające z przeprowadzonych badań i analiz. Przedstawia w sposób syntetyczny problemy i wyzwania badawcze oraz formułuje wnioski aplikacyjne. Zaś w **rozdziale 7** Doktorantka podsumowuje swoją pracę, krótko ją streszczając i pokazując pola możliwości zastosowania wyników badań.

Podsumowując ocenę merytoryczną pracy należy stwierdzić, że przeprowadzone badania teoretyczne i empiryczne oraz analizy zawarte w rozdziałach 2, 3, 4 i 5 stanowią komplementarne treści i przede wszystkim ukazują bogaty warsztat analityczno-naukowy Pani mgr inż. arch. Sylwii Widzisz-Pronobis. Uważam, że w szczególności rozdział 2-5 są potwierdzeniem predyspozycji Doktorantki do pracy naukowo-badawczej bo dzięki swoim badaniom udowodniła tezę, że *„spośród partycypacyjnych metod, technik i narzędzi badawczych można wyłonić grupę takich, które mogą być szczególnie przydatne w procesach projektowania partycypacyjnego obiektów architektonicznych i przestrzeni publicznych na rzecz*

budowania rezyliencji miejskiej związanej ze zmianami klimatu oraz uwzględniają polskie uwarunkowania dotyczące realizacji inwestycji publicznych."

4. Wniosek końcowy

Pani mgr inż. arch. Sylwia Widzisz-Pronobis w rozprawie doktorskiej pt. „Analiza narzędzi włączających społeczność do projektowania rozwiązań urbanistyczno-architektonicznych wynikających ze zmian klimatu, w tym narzędzi opartych na technologii” przedstawiła oryginalne rozwiązanie problemu naukowego polegające na budowie „Autorskiego Modelu Partycypacyjnego w kontekście zmian klimatu”. Doktorantka wyazała się obszerną wiedzą teoretyczną w zakresie problematyki, której dotyczy recenzowana rozprawa. Poprzez czytelną i konsekwentnie prowadzoną narrację pracy, a także scharakteryzowanie modeli procesów partycypacyjnych wykorzystujących istniejące i opisane w literaturze metody i narzędzia oraz na tej bazie budowę własnego modelu dowiodła, że posiada umiejętność samodzielnego prowadzenia badań naukowych. Wybór tematu jest właściwy, cele badawcze zostały zrealizowane, a postawiona teza badawcza zweryfikowana.

Mocnymi stronami recenzowanej rozprawy są:

- podjęta próba kompleksowego podejścia do opisanego i wyjaśnienia pojęcia partycypacji społecznej oraz jej narzędzi, metod i modeli ją opisujących,
- systematyczny, dokładny i spójny opis faz i etapów pozwalające dobrać odpowiednie metody i narzędzia partycypacyjne, co może stanowić znakomity materiał inspiracyjny dla różnych grup interesariuszy zaangażowanych w proces partycypacyjny, w tym w szczególności dla projektantów,
- zaproponowany „Autorski Model Partycypacyjny w kontekście zmian klimatu”.

Słabszą stroną rozprawy jest dyskusyjne uzasadnienie doboru studiów przypadków, a czasem brak ciągłości narracji np. w postaci podsumowania, które potem znajduje się w innych rozdziałach.

Reasumując, uważam że recenzowana rozprawa doktorska mgr inż. arch. Sylwii Widzisz-Pronobis zatytułowana „Analiza narzędzi włączających społeczność do projektowania rozwiązań urbanistyczno-architektonicznych wynikających ze zmian klimatu, w tym narzędzi opartych na technologii” odpowiada merytorycznym i formalnym wymogom stawianym rozprawom doktorskim i wnoszę o jej dopuszczenie do publicznej obrony.

Jednocześnie na bazie powyższych argumentów oraz z uwagi na wysoki poziom naukowy, który prezentuje przedstawiona do oceny rozprawa doktorska Pani mgr inż. arch. Sylwii Widzisz-Pronobis wnoszę o przyznanie wyróżnienia. Praca zawiera wyjątkowy i wartościowy materiał poznawczy (dokładne analizy modeli, narzędzi i metod partycypacyjnych) oraz propozycję „Autorskiego Modelu Partycypacyjnego w kontekście zmian klimatu”. Zgromadzony przez Doktorantkę materiał badawczy zawarty w pracy i podbudowany starannie przygotowaną narracją wraz z naukowymi i praktycznymi efektami, uzupełnia istniejący stan badań, a także wnosi nowe treści dla dyscypliny architektura i urbanistyka.

dr hab. inż. arch. J. Martyniuk-Pęczek, prof. PG